

Det nordiska offentlighetsrummets politiska polemik

Eirik Hornborgs nordiska demokrati i svensk-finländsk offentlighet 1934–1937

CHRISTIAN SOURANDER

Åbo Akademi

Denna artikel bidrar till forskningen om begreppet nordisk demokrati genom att tillämpa ett nordiskt transnationellt perspektiv. Valet av perspektiv motiveras med hjälp av hänvisandet till en rådande internationell forskningstrend. Undersökningen utgörs av en fallstudie av Eirik Hornborg, en finlandssvensk konservativ aktör, som initierade en svensk-finländsk dagstidningsdebatt om nordisk demokrati. Studien utvecklar den idé- och begreppshistoriska forskningen om nordiska begrepp i politiska debatter i Sverige och Finland, som ofta har nationella perspektiv som utgångspunkt.

Inledning

I den historiska forskningen om centrala begrepp som använts i politiken i Sverige och Finland kan man skönja påverkan av nationella traditioner. De politiska aktörernas nationstillhörighet har styrt avgränsningen av vilka begreppsdiskussioner som har ansetts vara intressanta. Genom en analys av en svensk-finländsk debatt om begreppet nordisk demokrati som fördes under 1930-talet inom ramen för en nordisk offentlighet, visar denna uppsats på möjligheten att tillämpa ett perspektiv som går bortom det nationella paradigmet. Därmed ansluter jag mig till en rådande internationell forskningstrend som beskriver det politiska språkbruket och hur det har genomgått förändringar under vissa

Artikeln har granskats av två externa lektörer enligt modellen double blind peer review.

Artikeln har tillkommit tack vare doktorandstipendium från Svenska kulturfonden, Svenska litteratursällskapet i Finland och Åbo Akademi.

Christian Sourander (f. 1981) är doktorand i nordisk historia vid Historieämnet vid Åbo Akademi, och skriver en avhandling om finlandssvensk nordism och nordisk politik. Hans uppsats "Georg von Wendt och visionen om ett liberalt nordiskt fyrstatsförbund 1917–1918" har publicerats i *Historisk Tidskrift för Finland* 2021:3.

E-post: christian.sourander@abo.fi

perioder, och som i valet av perspektiv ofta fokuserar på det inter- eller transnationella.¹

Artikelns målsättning är att genom en historisk fallstudie visa på möjligheten att beakta ett nordiskt transnationellt perspektiv i forskningen om politiska begrepp med nordisk relevans. Detta görs genom att anlägga ett transnationellt perspektiv på användningen av begreppet nordisk demokrati i en politisk debatt. Artikeln kommer visa att den historiska retoriska kampen om begreppet nordisk demokrati i Sverige och Finland hade en nordisk transnationell dimension som inte har framgått i tidigare forskning.

I studien analyseras en konservativ finlandssvensk aktör som deltog i en svensk-finländskt gränsöverskridande pressdebatt om begreppet nordisk demokrati. Debatten utspelade sig i tidningspressen i Sverige och Finland mellan åren 1934 och 1937, inom ramen för ett nordiskt offentlighetsrum. Begreppet nordiskt offentlighetsrum hämtar jag från historikern Ruth Hemstad, som menar att en nordisk offentlighet togs i bruk av skandinavistiskt tänkande och agerande aktörer under ”omvälvande tider”.² Den tidsperiod jag undersöker är 1930-talet – en minst sagt omvälvande tid då den liberala demokratin utmanades och hotades av totalitära krafter från både höger och vänster.

Studien analyserar ett urval av den finlandssvenska, konservativa opinionsbildaren och politikern Eirik Hornborgs artiklar och tal. Hornborg var politiskt aktiv för Svenska folkpartiet (SFP) men också en flitig skribent och författare av både skön- och facklitteratur. Hornborg utgick ifrån samtida uppfattningar om nation och demokrati och uttalade en opinion som kan ses som en konservativ och finlandssvensk syn på innehållet i begreppet nordisk demokrati. Hornborg förde fram denna syn i en upplysningskampanj i tidningspressen i opposition mot en socialdemokratisk uppfattning om innehållet i nordisk demokrati. Han kritiserade socialdemokratin för att inte beakta hotet från det som

1. Se Jonas Hansson & Kristiina Savin (red.), *Svenska begreppshistorier: Från antropocen till åsiktskorridor* (Stockholm 2022); Matti Hyvärinen m. fl., (red.), *Käsittöet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitet historia* [Begrepp i rörelse: Finlands politiska kulturs begreppshistoria] (Jyväskylä 2003).

2. Ruth Hemstad, ”Writing Scandinavism: The Public Sphere and the Scandinavianist Movement 1815–48”, i Michael Broers, Ambrigo A. Caiani & Stephen Bann (red.), *A History of the European Restorations: Volume Two: Culture, Society and Religion* (London 2020) s. 120; Ruth Hemstad, ”Nordisk offentlighet etter 1814: Grenser og grenseoverskridelser”, i Ruth Hemstad & Dag Michaelsen (red.), *Frie ord i Norden?* (Oslo 2019) s. 59–60.

han ansåg vara den icke-demokratiska äktfinskheten. Artikeln synliggör således en aktör som verkade ur ett minoritetsperspektiv på minoritetsvillkor med hjälp av samtida idéer och diskussioner om demokrati i en samhällshistorisk kontext. Artikeln ansluter sig därigenom till den teoretiska skola som utgår ifrån att historisk forskning bör fokusera på argument i användning i stället för inbördes relationer mellan abstrakta idéer och teorier.³

Fallstudien behandlar en period i den finlandssvenska minoritetsnationens historia⁴ under 1930-talet då den ansågs vara hotad av finsk nationalism, till exempel i form av äktfinska strävanden att förfinska den högre utbildningen i Finland. Den etnonationalistiska finska rörelsen har av forskningen beskrivits som en tudelad borgerlig rörelse. Den demokratiska delen påverkade centerpartiet Agrarförbundet och det konservativa Samlingspartiet. Den auktoritära delen fanns inom det fascistiska partiet Isänmaallinen kansanliike (IKL) (Fosterländska folk-rörelsen) och studentorganisationen Akateeminen Karjala-Seura (AKS) (Akademiska Karelen-Sällskapet). Båda rörelserna hade som mål en totalförfinskning av Finland. Och detta mål stred mot Eirik Hornborgs konservativa uppfattning om det svenska i Finland och dess betydelse för Norden.

Det nordiska offentlighetsrummet

Historikerna Ruth Hemstad och Peter Stadius visar i sin senaste forskning om nordism och skandinavism hur pannationalismens mobiliserande kraft inom politiken och kulturen underskattats av den nationalstatligt fokuserade historiska forskningen. Detta ointresse för alternativa nationella och rumsliga perspektiv har också lett till en bristande förståelse för den påverkan som pannationella, transnationella och regionala idéer och praktiker har gett upphov till.⁵ Ny forskning om skandinavismen har bidragit till arbetet med att utforska icke-nationalistliga

3. Quentin Skinner, *Visions of Politics: Volume 1: Regarding Method* (Cambridge 2002) s. 86.

4. Den finlandssvenska nationen i Finland och dess minoritetsnationalism beskrivs ingående av Max Engman, *Språkfrågan: Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922* (Helsingfors 2016) och av Jonas Ahlskog, Matias Kaihovirta & Mats Wickström, "Nationen i klasskampen: Minoritetsnationalism inom den socialistiska arbetarrörelsen", *Historisk tidskrift* 138:3 (2018) s. 452–479.

5. Ruth Hemstad & Peter Stadius, "Introduction: Scandinavianism and Nordism in a Europe of pan-national movements", i Ruth Hemstad & Peter Stadius (red), *Nordic experiences in pan-nationalisms: A reappraisal and comparison, 1840–1940* (New York 2023).

perspektiv genom att synliggöra hur förutsättningarna skapades för en skandinavisk offentlighet under 1800-talet. Därutöver visar den också att skandinavismen hade en påverkan på politik och kultur i Skandinavien inom ramen för denna offentlighet.⁶

Hemstad har i sin tidigare forskning visat på förekomsten av en nordisk offentlighet. Det nordiskt transnationella perspektivet har motive-rats genom en teoretiskt förankrad diskussion om den borgerliga offentlighetens framväxt, villkor och förutsättningar i Norden under första hälften av 1800-talet. Denna offentlighet var huvudsakligen nationell, men Hemstad visar att det under denna tid också skapades transnationella samarbetsnätverk och kontakter mellan medierna i de skandinaviska länderna. Författaren menar att ett transnationellt perspektiv är nödvändigt för att kunna bedriva historisk forskning om skandinavismen och offentligheten, och uppmärksammar denna typ av forskning som ett exempel på ”entangled history” som utmanar det nationalstatliga perspektivet.⁷

Enligt Hemstad uppstod det i Norden efter år 1814 som en del av skandinavismen en transnationell nordisk offentlighet i form av ett nordiskt rum. Detta nordiska offentlighetsrum kunde frammanas och upprätthållas av skandinavistiska aktörer för att föra politiska samtal i två eller flera nordiska länder. Ibruktageandet var möjligt tack vare de nordiska ländernas likheter i språk och kultur och skandinavismens enhetsideologi. I förverkligandet av denna ideologi ingick ett gränsöverskridande publicerings- och nätverksarbete.⁸ Tim van Gerven uppmärksammar i sin forskning detta arbetes omfattande, sociala och långlivade karaktär, med en påverkan på Norden som sträcker sig fram till tillkomsten av 1900-talets nordiska samarbete. Enligt van Gerven arbetades en omfattande nätverks- och publiceringsbas fram av flera generationer aktivistiska skandinavier. Detta kom sedan att utgöra en grund för såväl en skandinavisk offentlighet som en känsla för skandinavisk gemenskap.⁹

Tidigare forskning har visat att det är i stunder av yttre hot som tan-

6. Rasmus Glenthøj & Morten Nordhagen Ottosen, *Union eller undergång del 1: Ett enat Skandinavien* (Falun 2022) s. 165–169; Tim van Gerven, *Scandinavism: Overlapping and competing identities in the Nordic world 1770–1919* (Leiden 2022) s. 99–119.

7. Hemstad (2020) s. 120

8. Hemstad (2019) s. 59–86; Hemstad (2020) s. 119–129.

9. Van Gerven (2022) s. 118–119.

ken om en nordisk-skandinavisk ödesgemenskap har förts fram.¹⁰ Hemstad exemplifierar i sin forskning hur hänvisandet till ett yttre hot mot Norden användes för att frammana ett politiskt samtal i det nordiska offentlighetsrummet. Till exempel har den danska publicisten Carl Pluogh lyfts fram som en aktör som bidrog till att skapa en transnationell nordisk offentlighet. Pluogh var redaktör för den skandinavistiska tidningen *Fæderlandet*. I samband med en kontaktskapande resa till ett skandinavistiskt studentmöte i Uppsala höll Pluogh ett i skandinavisk tidningspress uppmärksammat tal i Kalmar 1843, i vilket han argumenterade för upprättandet av ett skandinaviskt nationalliberalt folkförbund som skydd mot det som han ansåg vara hotet mot Norden från det tyska och Ryssland. Talet publicerades i *Fæderlandet* med följden att tidningen drogs in av danska censurmyndigheter, som ansåg att talet utmanat den absoluta danska kungamakten och utländska regenter. Hemstad uppmärksammar hur indragningen av tidningen, talet och Pluoghs vidare aktivism efter de danska myndigheternas tillslag gavs såväl bred uppmärksamhet som en skandinavistisk betydelse i nordisk tidningspress. Det skandinavistiska budskapet i talet spreds och den danska kungamaktens censurbestämmelser framstod som icke-nordiska och illiberala jämfört med de friare publiceringsreglerna i det övriga Norden.¹¹

Liksom 1800-talet hade sin skandinavism hade 1900-talet sin nordiska enhetsideologi och den kunde användas av skandinavistiska eller nordistiska aktörer i stunder av yttre hot som ram för frammanandet av politiska samtal i det nordiska offentlighetsrummet. Till exempel kan den finländska livsmedelsombudsmannen och SFP-politikern Georg von Wendt ses som en sådan aktör. Von Wendt verkade mot bakgrunden av den nordiska enhetsideologi som utgjordes av övergången mellan skandinavism och nordism. Han skapade under det första världskriget en vision för en fredsbevarande nordisk förbundsstat. I den von Wendtska visionen ingick en binationell syn på Finland, som bestående av en finsk- och en finlandssvensk nation. Norden ansågs vara hotat av världskriget och således gavs denna vision uppmärksamhet i ledande svensk och finländsk tidningspress, och möjligtvis också i dansk och norsk.¹²

10. Bo Stråth & Øystein Sørensen, "Introduction: The cultural construction of Norden", i Bo Stråth & Øystein Sørensen (red.), *The Cultural Construction of Norden* (Lund 1997) s. 22.

11. Hemstad (2019) s. 69–76.

12. Christian Sourander, "Georg von Wendt och visionen om ett liberalt nordiskt fyrstatsförbund 1917–1918", *Historisk Tidskrift för Finland* 2021:3 (2021) s. 440–476.

Historikern Monika Janfelt har beskrivit den ramgivande nordiska enhetsideologi som kunde användas för politiska samtal i det nordiska offentlighetsrummet under mellankrigstiden. Denna nordiska nationalism som representerades av Föreningarna Norden – som av forskningen har kallats för nordismens viktigaste forum¹³ – var en ständigt balanserande kompromiss mellan nordism och nationalism. Avsikten var inte att hota nationalstatens suveränitet, utan att i stället komplettera den.¹⁴ Även 1930-talet kan ses som en tid då Norden var utsatt för ett yttre hot. Demokratin ansågs på sina håll vara akut hotad och formerna för dess förverkligande var öppna för diskussion med nordiska förtecken. Hotet mot demokratin i kombination med förekomsten av en nordisk nationalism skapade förutsättningar för ett ibruktagande av det nordiska offentlighetsrummet. Uppsatsens fallstudie kommer att visa att Eirik Hornborg kan karaktäriseras som en nordistisk aktör som med hjälp av den finlandssvenska kulturtidskriften *Nya Argus* tog fasta på denna möjlighet. Han använde det nordiska offentlighetsrummet för att bekämpa äktfinskheten, vilken han ansåg vara en del av en icke-nordisk högerauktoritär modern europeisk rörelse. Likt Pluogh och von Wendt motiverade Hornborg upprättandet av en nordisk samling som ett försvar inför ett yttre hot. Men inte i form av en gemensam nordisk statsbildning utan som ett gemensamt nordiskt försvar av det som han upplevde vara historiskt framvuxna gemensamma nordiska värderingar. Hornborgs initiativ kan kategoriseras som ett *low-politics*-projekt i linje med den postdynastiska skandinavismens och mellankrigstida nordismens natur, som inte gjorde anspråk på gemensamma statsbildningar.¹⁵

Studien kommer också att visa att Hemstads teoretiska utgångspunkt kan användas i studiet av nordismen under 1900-talet. Genom att identifiera och analysera de nordistiska aktörernas publicistiska aktivitet under tider som kan karaktäriseras som stunder då Norden varit utsatt för ett yttre hot så hittar man politiska diskussioner som fördes i det nordiska offentlighetsrummet. Uppmärksamheten och responsen som denna aktivitet gav upphov till kan sedan studeras historiskt. De nord-

13. Peter Stadius, "Hundra år av nordism: Föreningarna Norden i går, idag och imorgon", i Henrik Wilén (red.), *Meningen med föreningen: Föreningarna Norden 100 år* (Köpenhamn 2019) s. 14.

14. Monika Janfelt, *Att leva i den bästa av världar: Föreningarna Nordens syn på Norden 1919–1933* (Stockholm 2005) s. 93–94.

15. Ruth Hemstad & Peter Stadius (2023) s. 2.

istiska aktörerna siktade på att nå största möjliga offentliga genomslag och acceptans för sina politiska idéer och initiativ och därför var den nordiska tidningspressen ett begärligt mål. I tidningspressen fick de stor och bred spridning och de var föremål för redaktionernas kommentarer. Därmed utgör den nordiska tidningspressen en viktig källa för forskning om det om det nordiska offentlighetsrummet. En analys av Hornborgs kampanj visar på hur det mellankrigstida nordiska offentlighetsrummet fungerade. Som välkänd nordisk publicist som anspelade på det som av många uppfattades som ett tilltagande yttre hot mot Norden hade han goda förutsättningar att nå ut med sitt politiska budskap.

Med hjälp av studien uppmärksammas en historisk aktör som verkade ur en minoritetnationalistisk position över nordiska nationalitets- och statsgränser i ett nordiskt offentlighetsrum. Detta metodologiska grepp skiljer sig från tidigare forskning om begreppet nordisk demokrati. Tidigare forskning har nämligen i första hand tillämpat ett övervägande majoritetsetniskt och inomnationellt perspektiv, och har i ringa grad beaktat aktörer som förde debatt över de nordiska stats- och nationalitetsgränserna.

Forskning om begreppet nordisk demokrati

Antologin *Rhetorics of Nordic Democracy* uppmärksammar debatten om begreppet nordisk demokrati som en del av en snart hundraårig diskussion. Begreppet har givits skiftande betydelser av olika historiska aktörer i olika sammanhang.¹⁶ Antologin tar avstamp i en huvudsakligen tudelad svensk-finländsk demokratidebatt, med typiska svenska respektive finländska särdrag. I denna tudelade debatt ingår diskussioner om begreppet nordisk demokrati.

Historikern Jussi Kurunmäki har analyserat svensk- och finländsk demokratidebatt i tidningspressen och i politiska pamfletter under 1930-talet med begreppet nordisk demokrati i fokus. Kurunmäki visar på hur detta begrepp nådde den högsta politiska nivån inom såväl inrikes- som utrikespolitiken i både Sverige och Finland, men dess betydelse var omstridd och föremål för en omfattande diskussion.¹⁷ Enligt författaren

16. Jussi Kurunmäki & Johan Strang (red.), *Rhetorics of Nordic Democracy* (Helsingfors 2016).

17. Jussi Kurunmäki, "'Nordic Democracy' in 1935: On the Finnish and Swedish Rhetorics of Democracy", i Jussi Kurunmäki & Johan Strang (red.), *Rhetorics of Nordic Democracy* (Helsingfors 2016) s. 38–41.

var det år 1935 som de nordiska socialdemokratiska partierna tog till sig begreppet nordisk demokrati som en del av sin politiska identitet och retorik. Anspråket på nordisk demokrati gjordes genom ett stort offentligt socialdemokratiskt möte, som uppmärksammades och omskrevs på bred front av nordisk tidningspress. I den socialdemokratiska retoriken hittades en beskrivning av ett förflutet, samtid och en framtid i vilket den nordiska arbetarrörelsens utveckling och inflytande i Norden ansågs ha möjliggjort skapandet av en välfungerande demokratisk parlamentarism i Norden. Detta socialdemokratiska retoriska anspråk på nordisk demokrati gjordes mot en dubbel bakgrund. Mot den självklara bakgrunden av de totalitära ideologierna kommunismens och fascismens oroväckande framfart i Europa som manade till ett gemensamt nordiskt försvar av den parlamentariska demokratin. Den andra bakgrunden var att ledande intellektuella, övriga nordiska politiska partier och dagstidningar med varierande politisk profil samtliga hade, eller skulle komma att, formulera sina egna uppfattningar om vad det var som utgjorde essensen i begreppet nordisk demokrati.¹⁸

Den finlandssvenska nationen berörs kort av Kurunmäki i form av svenskspråkiga i Finland. En ingående utredning av en finlandssvensk syn på nordisk demokrati framgår inte. Bedömningen görs att SFP hade både taktiska och ideologiska skäl att omfatta den socialdemokratiska synen på begreppet nordisk demokrati. SFP hade haft ett regeringssamarbete med Socialdemokraterna några år tidigare och båda partierna accepterade den demokratiska parlamentarismen som ett ramverk för politiken. Enligt Kurunmäki är det svårt att säga ifall svenskspråkiga liberala intellektuella i Finland behövde socialdemokratisk inspiration när de definierade innehållet i begreppet nordisk demokrati. Kurunmäki lämnar därmed frågan om en noggrannare definition av innehållet i ett finlandssvenskt borgerligt nordiskt demokratibegrepp, och dess spridning och mottagande, öppen. På samma gång konstaterar han också att den nordiska orienteringen i Finlands utrikespolitik som ingicks i december 1935 allmänt kom att associeras med den socialdemokratiska uppfattningen om nordisk demokrati.¹⁹

Kurunmäkis metodologiska upplägg är övervägande inomnationellt och majoritetsetniskt, med huvudsaklig fokus på den svenska nationen

18. Kurunmäki (2016) s. 37–44.

19. Kurunmäki (2016) s. 60–61.

i Sverige och finska nationen i Finland. Detta metodologiska val kan problematiseras på två olika plan. Mot bakgrunden av att finlandssvenskheten var en i Skandinavien allmänt erkänd nationalitet under 1930-talet. Och därutöver kan också framföras att debatten om nordisk demokrati utspelade sig mot bakgrunden av en stark och allmänt förekommande nordism i Norden, vilket kommer att visas längre fram i artikelns fallstudie. Med denna nordism i åtanke är det relevant att uppmärksamma möjligheten att närma sig debatten om nordisk demokrati på två olika sätt. Både som en debatt om en demokrati som skall förverkligas inom nationen som en för hela Norden gemensam angelägenhet som skall förverkligas tillsammans av flera olika nordiska nationaliteter.

Ett systematiskt och analytiskt perspektiv som inkluderar flera olika nationaliteter, och som beaktar debatt över nordiska nationalitets- och statsgränser avslöjar att det fanns en finlandssvensk borgerlig syn på begreppet nordisk demokrati. Detta begrepp formulerades och spreds av Hornborg i opposition mot den socialdemokratiska uppfattningen om nordisk demokrati, vilket uppsatsens studie kommer att visa längre fram i texten. Med hjälp av Reinhart Kosellecks teori om begrepps temporalitet kan både det socialdemokratiska nordiska demokratibegreppet och den hornborgska synen på innehållet i detta begrepp brytas upp i temporala strukturer – förflutet, nutid och framtid – för att synliggöra lik- och olikheter. Detta görs översiktligt härnäst. Därefter följer en analys av hur de ställdes mot varandra i en polemisk debatt.²⁰

Eirik Hornborgs pressupplysningskampanj

I det följande presenteras uppsatsen fallstudie som uppmärksammar hur två olika beskrivningar – det hornborgska och det socialdemokratiska – av begreppet nordisk demokrati användes i en polemisk debatt. Fallstudien uppmärksammar därmed hur olika historiska aktörer formulerade, kritiserade och använde sig av tongivande begrepp för att tjäna olika politiska intressen.

Eirik Hornborg var en finlandssvensk publicist, politiker, retoriker, historiker, författare, och lärare. Han var en välkänd profil i det finländska, finlandssvenska och svenska samhälls- och kulturlivet. Som

20. Se Jussi Kurunmäki & Jani Marjanen, "Begreppshistoria", i Kristina Bergström & Göran Bergström (red.), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund 2018) s. 179–217.

politiker verkade han för SFP, invald i lantdagen och senare i riksdagen åren 1916–1922 och 1924–1927. Som opinionsbildare kom han i huvudsak att använda sig av tidskriften *Nya Argus* som sitt språkrör, han ingick i tidskriftens redaktion år 1927 och blev år 1933 dess mångåriga chefredaktör.²¹ 1930-talet har beskrivits som *Nya Argus* och Hornborgs storhetstid som opinionsbildare i Finland och övriga Norden. Den fick enligt historikern Anna-Lena Bengelsdorff en ”genomslagskraft som väl ingen tidskrift i Finland, varken förr eller senare innehaft”.²² Det som han skrev i *Nya Argus* noterades och kommenterades allmänt i Norden, och Hornborgs alster publicerades också i tidningar i Sverige.²³ Tidigare forskning har också uppmärksammat Hornborg som en konservativ finlandssvensk intellektuell och publicist som deltog i den mellankrigstida antifascistiska kampen i Finland, med en röst som hördes i såväl Finland som Sverige.²⁴ Den samtida svenska opinionsbildaren Olof Lagercranz, som noterade motståndet mot fascismen i Finland, kallade Hornborg för ”Finlands andliga ledare”.²⁵

Hornborg kom i egenskap av välkänd opinionsbildare – som stod nära SFP – och som chefredaktör för *Nya Argus* att aktivt motarbeta äktfinskheten. En central del av den äktfinska rörelsens strävan att förfinska Finland utgjordes av försök att göra Helsingfors universitet enspråkigt finskt. Frågan om undervisningsspråket vid Finlands enda statliga universitet hade varit föremål för en kontinuerlig finländsk debatt under mellankrigstiden. Äktfinska krafter ville att universitetet skulle vara en hård för den finska nationella kulturen, och den svenska undervisningen ansågs stå i vägen för denna ambition. I det motsatta lägret, d.v.s. för SFP, uppfattades planerna på en nedskärning av den svenska undervisningen som ett hot mot det svenska språket i Finland och den finlandssvenska minoritetsnationen. I centrum för striden om universitetet stod antalet finsk- och svenskspråkiga professorer. En regeringsproposition i univer-

21. Vesa Vares, ”Hornborg, Eirik”, *Kansallisbiografia-verkkokulkaisu: Studia Biographica 4* [Finlands nationalbiografi] (Helsingfors 1997–), <<http://urn.fi/urn:nbn:fi:sk:kg-006065>> (1/10 2021).

22. Anna Lena Bengelsdorff, *Eirik Hornborg – orädd sanningssägar och rättskamp* (Vasa 2012) s. 121.

23. Bengelsdorff (2012) s.120, 130–131.

24. Se Matias Kaihovirta & Mats Wickström, ”Socialdemokratisk och konservativ antifascism i Finland: Karl H. Wiik och Eirik Hornborg inför Lapporörelsen”, *Historisk Tidskrift för Finland* 102:1 (2017) s. 43–74; Bengelsdorff (2012).

25. ”Finland i augusti”, *Svenska Dagbladet (SvD)* 1/9 1943.

sitetsfrågan som lades fram i september 1934 föreskrev antalet finsk- och svenskspråkiga professorer, men den ansågs vara otillfredsställande av SFP. På initiativ av partiet insamlades en protestadress med 153 914 namnteckningar, som överlämnades till regering och riksdag i oktober 1934.²⁶ Överlämningen av adressen genomfördes av en deputation som leddes av Hornborg personligen.²⁷

I ett tal som Hornborg framförde i samband med överlämningen varnade han för att de som förespråkade en förfinskning av universitetet gjorde sig skyldiga till majoritetsförtryck. Att förvägra de svenskspråkiga den grundlagsstadgade rätten till att dess kulturella behov skulle tillgodoses på enahanda grund som de finskspråkigas ansåg Hornborg vara ett brott mot Finlands grundlag. I samma tal uppmärksammade han också att man genom att hota det svenska språket och finlandssvenskheten riskerade att skära av "det levande band, som i andligt avseende förenar Finland med det skandinaviska Norden, dit vårt land historiskt och kulturellt hör och för sin egen skull även framgent bör höra".²⁸ Hornborg ansåg att det skandinaviska Norden var ett historiskt framvuxet unikt liberaldemokratiskt samfund med en gemensam nordisk samhällsanda, med stark respekt för lagar och liberala friheter. Det som han ansåg vara utövandet av ett äktafinskt icke-nordiskt majoritetsförtryck och ett existentiellt hot mot det befolkningselement som upprätthöll Finlands nordiska samhällsanda pekade Hornborg ut som oförenligt med tillhörighet till detta samfund.

Hornborg hade redan några år tidigare redogjort för sin syn på Finlands historia som nordiskt gränsland i *Nordens Kalender*, vilket var Föreningarna Nordens folkupplysande tidskrift med läsare i hela Norden, avsedd att locka nya medlemmar.²⁹ Enligt Hornborg hade Finland präglats av en dragkamp mellan öst och väst i vilket det svenska drog mot väst. I positionen som gränsland ingick också uppgiften att vara Nordens sköld mot öst, och därmed ansågs det potentiellt labila Finland också spela rollen som hela Nordens beskyddare.³⁰

Dagen efter att den finlandssvenska protestadressen hade offentlig-

26. Pekka Kalevi Hämäläinen. *Nationalitetskampen och språkstriden i Finland 1917–1939* (Helsingfors 1969) s. 199–200.

27. "Enig svensk uppslutning kring universitetsfrågan", *Hufvudstadsbladet* 26/10 1934.

28. "Enig svensk uppslutning kring universitetsfrågan", *Hufvudstadsbladet* 26/10 1934.

29. Stadius (2019) s. 22, 30.

30. Eirik Hornborg, "Nordens östgräns", *Nordens Kalender* 1932:1 (1932) s. 57–64.

gjorts inlämnades på de finländska beskickningarna i Stockholm, Köpenhamn och Oslo adresser, som var undertecknade av över sjuhundra svenska, danska, norska och isländska akademiker. I de nordiska universitetsadresserna påpekades det att ett försvagande av det svenska språkets ställning vid Helsingfors universitet skulle innebära en allvarlig förlust för den nordiska kulturgemenskapen.³¹ Hornborg tolkade de nordiska kulturadresserna som ett skandinaviskt erkännande för finlandssvenskhetens "utomordentliga betydelse" och "roll i det samnordiska kulturarbetet".³² Hornborg ansåg därmed att ett försvagande av det finlandssvenska, och som en följd av detta också dess bidrag till den gemensamma kulturella odlingen, som en följd av språkstriden vid universitetet vara en "interskandinavisk fråga".³³

Hornborg tolkade de nordiska universitetsadresserna som en bekräftelse på det som han ansåg vara finlandssvenskhetens betydelse för upprätthållandet av det nordiska liberaldemokratiska samfundet. Hornborg välkomnade också att frågan om språkstriden vid universitet lyftes till det som han ansåg vara dess rätta nordiska debattnivå. Men på samma gång uttryckte han också sin oro över det som han ansåg vara det bristfälliga mottagandet och felaktiga tolkningen av språkstridens natur i den finländska tidningspressen. De negativa reaktionerna på äktfinskt influerad borgerlig tidningspress ansåg han vara både förutsägbara och väntade. Men han förundrade sig över att landets största finskspråkiga liberala tidning, *Helsingin Sanomat*, kritiserade och förkastade universitetsadresserna som ovälkommen inbladning i Finlands inre angelägenheter.³⁴ Tidningen menade att kritiken från det övriga Norden skulle få motsatt effekt än den avsedda, d.v.s. den skulle hetsa upp de oberäkneliga nationalistiska känslorna i landet i stället för att lugna dem. Landets största svenskspråkiga liberala tidning *Hufvudstadsbladet* hade också uttryckt sina varningar för känslostyrt nationalistiskt hets. Men i en tidigare artikel hade man kallat universitetsadresserna för en välkommen och med goda avsikter gjord påminnelse till Finlands folk om att man sakligt och lidelsefritt borde lösa landets interna språkstrid vid universitet. Ytterligare gjordes tolkningen att man i det övriga Norden var ange-

31. Olof Mustelin, *De nordiska universitetsadresserna 1934* (Helsingfors 1981).

32. Hornborg (1934) s. 233–234.

33. Mustelin (1981) s. 40–43.

34. Eirik Hornborg, "Höstdimmor över Finland", *Nya Argus* 18 (1934) s. 233–234.

lägen om att Finland också i framtiden skulle höra till den ”samnordiska kulturkretsen”.³⁵ *Hufvudstadsbladet* ansåg således inte universitetsadresserna vara en otillbörlig inbladning i Finlands interna angelägenheter, men båda tidningarna förnekade att universitetsfrågan hade karaktären av en rättskamp.

Enligt Hornborg hade det som han gjorde anspråk på att vara den verkliga finlandssvenska opinionens åsikt om språkstriden vid universitet – såväl dess natur som betydelse för både Finland och det övriga Norden – inte kommit till ett klart och tydligt uttryck i Finlands ledande liberala tidningspress. Och därmed tog han saken i egna händer i form av en pressupplysningskampanj:

Nya Argus har därför ansett sig ha en uppgift att fylla genom att oförbehållsamt säga ut sin mening, den skandinaviska pressen till upplysning. I förevarande fråga står utan allt tvivel den svenska opinionen i Finland till absolut övervägande del bakom tidskriften, huru ringa dess prenumerantantal och huru begränsad dess läsekrets än må vara.³⁶

Denna finlandssvenska majoritetsopinion ansåg han vara densamma som hans egen åsikt om språkstriden vid Helsingfors universitet. Hornborg ansåg att en lösning i enlighet med SFP:s önskan – Det vill säga införandet av det antal svenskspråkiga professurer som partiet ansåg vara tillräckligt – var av avgörande betydelse för Finlands deltagande som en för hela Norden viktig medlem i det nordiska samfundet. Hornborgs syfte med kampanjen var att presentera denna uppfattning för det övriga Norden. Hans ambition var att polemisera om det som han framställde som en gemensam nordisk angelägenhet, vilket var förutsättningarna och möjligheterna för Finlands nuvarande och framtida deltagande i detta samfund. I kampanjen kom Hornborg att formulera sin kritik mot det som han framställde som det nordiska samfundets fiender, det vill säga äktfinskheten, dess medlöpare, apologeter och nyttiga idioter. Under det följande året gjorde socialdemokratin sitt stora offentliga anspråk på begreppet nordisk demokrati. Och Finlands regering inledde sin nordiska utrikespolitik senare samma år. Dessa två händelser kom att utgöra en viktig kontext för den hornborgska kampanjen, som stegvis utvecklades mot en polemisk drabbning med socialdemokratin.

35. ”Den nordiska kulturadressen”, *Hufvudstadsbladet* 28/10 1934.

36. Hornborg (1934) s. 233–234.

Ideologisk friktion i det inledande mötet med socialdemokrati

Hornborg inledde arbetet i november 1934 och avslutade kampanjen i oktober 1937. I fallstudien analyseras Hornborgs kampanj utgående från följande idé- och begreppshistoriska frågor: Vilket var spridningen, genomslaget och det polemiserande mottagandet för den hornborgska synen på innehållet i begreppet nordisk demokrati i finländsk och svensk tidningspress? Vilka var skillnaderna mellan den hornborgska synen på nordisk demokrati och den socialdemokratiska? För att kunna svara på dessa frågor analyseras källor i form av artiklar i tidskriften *Nya Argus* och i finländsk och svensk tidningspress som återgav innehållet i Hornborgs kampanj och/eller samtalade/polemiserade med den. De dagstidningar som valts ut är: *Aftonbladet*, *Svenska Dagbladet*, *Arbetet*, *Hufvudstadsbladet*, *Helsingin Sanomat* och *Suomen Sosialidemokraatti*. Pressmaterialet har insamlats genom sökningar i svenska och finländska digitaliserade tidningsarkiv. Digitaliseringen av tidningsarkiv i Norden har skapat en ny tillgänglighet som möjliggör utforskandet av debatt som går över nations- och språkgränserna i Norden. Urval av källmaterial och val av de ovan nämnda forskningsfrågorna i fallstudien har gjorts med avsikten att synliggöra den hornborgska kampanjens återgivande spridning och diskuterande mottagande.

Finland vände sig mot Norden i sin utrikespolitik i december 1935, detta noterades och välkomnades av Hornborg. Den borgerliga minoritetsregeringen Kivimäki, i vilken det liberala Framstegspartiet och Agrarförbundet innehade centrala poster, var den regering som tog beslutet. I denna politik ingick förutom löftet om en gemensam nordisk neutralitet också en nordisk regeringsdeklaration rörande Finlands ställning till det skandinaviska Norden. Deklarationen ingicks tillsammans med de övriga nordiska regeringarna, vilka samtliga var ledda av socialdemokratiska statsministrar. Den antogs av Finlands riksdag och uttryckte att Finland delade med de övriga nordiska länderna en gemensam liberaldemokratisk värdegrund. Denna dubbla syn – i vilket det realpolitiska befästes på samma gång som det ideologiska – återspeglades således genom löftet och deklARATIONEN.³⁷

Den nordiska utrikespolitiken markerades med hjälp av ett nordiskt statsministermöte i december 1935. Värderingsdimensionen uppmärk-

37. Kurunmäki (2016) s. 56.

sammades av Hornborg i en artikel i *Nya Argus* med rubriken "I den nya skandinavismens stora stund" och han kallade statsministermötet i Helsingfors för en "historisk händelse".³⁸ Hornborg tolkade de nordiska regeringarnas deklaration som en signal och löfte om att nordiska liberaldemokratiska värderingar skulle omfattas och befästas i samtliga nordiska länder, och att detta var en gemensam angelägenhet för hela Norden.

Den norska socialdemokratiska statsministern Johan Nygaardsvold kombinerade sitt ministerbesök i Helsingfors med ett deltagande i en nordisk arbetarkonferens. I ett tal som den norska statsministern höll för denna konferens uttryckte han sin förståelse för förfinskingssträvandena i landet. Den norska socialdemokratiska tidningen *Arbeiderbladet* återgav valda delar av talet som senare skulle komma att återges, kommenteras och kritiserats i svensk, och finlandssvensk tidningspress.

Det har vært talt om at sproglikheten er en av de ting som binder landene sammen. Jeg er opmerksom på den utvikling som foregår i Finnland og som leder til at det finske folk ikke kan og ikke vil oprettholde denne forbindelse. Jeg forstår det finske folk her, delvis ut fra egne erfaringer og jeg forstår det ut fra den opfatning at ethvert folk bare kan vokse sig stort og sterkt når det bygger på egen grunn og på sin egen frie kultur. Jeg føler mig forvissnet om at selv om Finnland herfeter fjerner sig fra det øvrige Norden i sproglig henseende, vil vanskeligheter som dette volder bli overvunnet. Vi vil alle arbeide for kulturelt, sosialt, økonomisk og jeg håper også politisk samarbeid. Jeg tror at bl. a. den arbeiderkonferens som har vært holdt her er en borger for det.³⁹

Den norska statsministern förlitade sig således på att den nordiska arbetarkonferensen skulle ta ledningen i att reda ut eventuella språkliga frågetecken kring Finlands deltagande i det nordiska samarbetet. Hornborg däremot gjorde tolkningen att Nygaardsvold hade indirekt kallat det språkliga bandet som Finland hade med Skandinavien för främmande, det vill säga svenskan, och beskrivit det som ett hinder för Finlands folks tillväxt och samarbete med det övriga Skandinavien på jämlik grund.

38. Eirik Hornborg, "I den nya skandinavismens stora stund", *Nya Argus* 21 (1935) s. 279–280.

39. "Norden samlet om fred og Nøitralitet", *Arbeiderbladet* 9/12 1935.

Enligt Hornborg hade han glömt finlandssvenskarnas existens när han talade om Finlands folk. Hornborg menade att den norska statsministern hade därigenom oavsiktligt hjälpt äktafinsheten, som med sin antifinlandssvenska politik skulle komma att driva Finland bort från Norden.⁴⁰

De svenska borgerliga tidningarna *Aftonbladet* och *Svenska Dagbladet* hade gjort samma tolkning av talet som Hornborg. Enligt en ledarkommentar i *Aftonbladet* hade Nygaardsvold med sitt missgrepp oavsiktligt uttalat en "hyllning" för den extrema fennomanska nationalismen, och dess strävan att upphäva 'språkgemenskapens förbindelsemedel' d.v.s utrota det svenska språket i Finland".⁴¹ I en ledarkommentar till talet ondgjorde sig *Svenska Dagbladet* över att ingen i det norska socialdemokratiska partiet hade på förhand förstått "räckvidden och otillbörligheten av den taktlöshet, han gjort sig skyldig till" genom att uttala sig om språkfrågan i Finland på detta sätt.⁴² Dessa varningar framfördes självklart mot bakgrunden av universitetsfrågan i Finland och de skandinaviska universitetsadresserna. Liksom Hornborg var de av åsikten att det svenska i Finland var en förutsättning för landets deltagande i det liberaldemokratiska nordiska samfundet. Både Hornborg och de två borgerliga tidningarna i Sverige menade att det som de ansåg vara ett existentiellt hot mot finlandssvenskheten var en gemensam nordisk fråga.

Därutöver menade *Aftonbladet* att den polemiska udden i Nygaardsvolds tal egentligen var riktat mot Sverige. Finlandssvenskarna hade blivit ett oavsiktligt offer i ett försök att sätta in en stöt mot Sverige. Beskrivningen av det svenska som något främmande ansågs av *Aftonbladet* bottna i gamla negativa norska erfarenheter från den svensk-norska unionens dagar, då man hade varit av åsikten att Sverige var en översittare. I den fennomanska motviljan mot det svenska hittades en allierad i kampen mot förmenta svenska härskartendenser. Men enligt *Aftonbladet* var alla sådana tankar att betrakta som obildat nonsens, baserat på gammalt och förlegat groll. I ledaren uttrycktes åsikten att Sverige inte borde medverka i en "nordisk entente" med Norge om samarbetsgrunden inte var sund. Samarbete på villkoren att det skulle inkludera det som man upplevde vara nazistisk-fennomansk nationalism och det som man ansåg vara den av Nygaardsvold representerade inskränkta norska

40. Hornborg (1935) s. 279–280.

41. "En taktlös statsminister", *Aftonbladet* 9/12 1935.

42. "Grönlandsis och unionsgräl", *SvD* 19/12 1935.

nationalismen ville man inte ha. Detta ansåg tidningen inte vara en del av värdig och upplyst skandinavism.⁴³

Svenska Dagbladet instämde i kritiken som framfördes i *Aftonbladet*, och därutöver kritiserades också det som man ansåg vara Nygaardsvolds felaktiga syn på skandinavismens ideologiska grund. Enligt ledarskribenten på *Svenska Dagbladet* hade Nygaardsvold framfört påståendet att det var arbetarrörelsen som gett skandinavismen en reell grund, den tidigare nordiska enhetsideologin hade enbart baserat sig på ”känslöstämningar”. Men enligt ledarskribenten var skandinavismen mycket mer än det nordiska samarbetet som baserade sig på partier och organisationer, som man ansåg vara av tillfällig natur jämfört med den ”granitgrund” som utgjordes av likheter i ”ras och språk, rätt och kultur”. Ledarskribenten kritiserade också det som han ansåg hade varit Nygaardsvolds felaktiga jämförelse av finsk språkkamp mot svenskan med målets mot riksnorskan. Enligt ledarskribenten baserade sig denna på det felaktiga antagandet att Sverige och Finland hade ett historiskt förhållande som gick att jämföra med det mellan Norge och Danmark. Ledarskribenten påpekade att Finland hade varit en jämställd del av Sverige i 600 år medan Norge hade varit i ett danskt lydrike i två sekel.⁴⁴ Denna borgerliga svenska syn på historien motiverades av uppfattningen om Norge som ett land med ett förflutet som en självständig nordisk statsbildning, som sedan tvingats in under danskt styre. Det nordiska Finland ansågs däremot vara Sveriges skapelse, som Sverige hade etablerat genom medeltida korståg riktade mot öst. Och därigenom ansågs Sverige ha räddat Finland från att falla under ryskt inflytande. Detta var en gängse svensk uppfattning om Finlands historia som även Hornborg hade framfört i Sveriges borgerliga offentlighet några år tidigare, vilket han hade gjort i egenskap av historiker i samarbete med en svensk kollega.⁴⁵

På finlandssvenskt socialdemokratiskt håll menade man däremot att de borgerliga kritiska rösterna hade överdrivit betydelsen av den visade okunskapen i Nygaardsvolds tal. De förlitade sig på att den socialdemokratin i Finland och ”den socialistiska synen på nationalitetsfrågan” – i vilken alla nationer garanterades rätten att existera – skulle se till att

43. ”En taktlös statsminister”, *Aftonbladet* 9/12 1935.

44. ”Grönlandis och unionsgräl”, *SvD* 19/12 1935.

45. ”Hur Finland blev till”, *SvD* 20/12 1929.

finlandssvenskarnas rättigheter förverkligades.⁴⁶ Att de minoritetsnationellt medvetna och agerande finlandssvenska socialdemokraterna medgav att Nygaardsvold hade undgått att nämna den finlandssvenska nationen i sitt tal ansåg de inte utgöra någon större katastrof för finlandssvenskheten. Den gemensamma socialdemokratiska ideologin och socialdemokratisk regeringsmakt i Skandinavien fanns fortsättningsvis där som en trygg grund.

I polemiken om talet synliggjordes att åsikterna var delade om nordismens och det nordiska samarbetets ideologiska grund. De svenska ledarskribenterna, Hornborg och socialdemokraterna kunde däremot vara överens om att den parlamentariska demokratin i Norden var värdefull, att en nordisk gemenskap existerade, och det var viktigt att ett nordiskt samarbete skulle förverkligas.

Enligt den socialdemokratiska synen på nordisk demokrati hade den nordiska arbetarrörelsens framväxt och inflytande spelat en avgörande roll i skapandet av den samtida parlamentariska demokratin i Norden. I nutiden ansågs de nordiska socialdemokratiska regeringsbärande partiernas samarbete med de borgerliga partier som accepterade den parlamentariska demokratis spelregler vara den kraft som upprätthöll demokratin i Norden. Och detta samarbete ansågs vara en nödvändig förebild och ledstjärna för en omvärld i vilken den parlamentariska demokratin var utsatt för ett existentiellt hot från totalitära ideologier från höger och vänster. Det framtida förverkligandet av den parlamentariska demokratin ansågs även vara beroende av en fortsatt maktposition för de nordiska socialdemokratiska partierna.⁴⁷

Den hornborgska synen präglades av historism. Han ansåg Norden vara ett historiskt framvuxet liberaldemokratiskt samfund. En utvecklingslinje antogs gå från en medeltida lagbunden frihet till samtida parlamentarisk demokrati. I nutiden ansåg han att samfundet präglades av en nordisk samhällsanda, som uppstått som ett resultat av Nordens politisk-kulturella historia. Denna anda antogs garantera att det i Norden förekom en allmänt utbredd stark principiell respekt för lagen och

46. "Pressdebatten: Statsminister Nygaardsvolds radiotal", *Arbetarbladet* 11/12 1935. För mer om den socialdemokratiska synen på nationalitetsfrågan i Finland, se Matias Kaihovirta, "Minority Nationalism and Socialism: K. H. Wiik and the National Question in Finnish Social Democracy from 1900s to 1940s", *The Finnish labour studies yearbook: Nordic Countries in Finnish Perspective* 34 (2020).

47. Kurunmäki (2016) s. 37–77.

liberala friheter. Denna respekt i sin tur antogs göra den parlamentariska demokratin i Norden särskilt välfungerande. Det svenska inslaget Finlands historia ansågs vara det som hade möjliggjort Finlands inbjudande och deltagande i detta samfund i egenskap av nordiskt gränsland. Enligt denna syn på Finland präglades landet av en inre slitning mellan det nordiska och icke-nordiska och på samma spelade det en för hela Norden viktig roll som Nordens väktare mot det icke-nordiska. I nutiden antogs den finlandssvenska nationen spela den huvudsakliga rollen som upprätthållare av den nordiska samhällsandan i Finland. Den framtida existensen av det nordiska liberaldemokratiska samfundet var enligt Hornborg beroende av den nordiska samhällsandans fortlevnad. Och i Finland ansågs denna anda vara beroende av en fortsatt existens av en stark finlandssvenskhet.

Både det hornborgska och det socialdemokratiska anspråket på begreppet nordisk demokrati projicerade en syn på den parlamentariska demokratin i Norden som välfungerande och unikt nordisk. Men enligt den hornborgska synen var det en konservativ institution, som upprätthölls av en historiskt djupgående nordisk samhällsanda. Socialdemokratin menade däremot att den var i huvudsak socialdemokratiskt skapad och upprätthållen.

Den hornborgska kritiken mot socialdemokratin

Under året 1937 kom den hornborgska kampanjen att nå sin klimax på samma gång som språkstriden vid universitetet nådde sitt avgörande. Regeringen Cajander har beskrivits som den regering som avgjorde språkstriden vid universitetet. Framstegspartisten och liberalen Aimo Kaarlo Cajander var statsminister i denna av center-vänsterkrafter dominerade regering. Den socialdemokratiska partiledaren Väinö Tanner innehade posten som finansminister och den äktfinskt profilerade agrarpartisten Urho Kekkonen – sedermera Finlands välkända president – var inrikesminister. Avgörandet kom när den framförde en proposition i frågan om undervisningsspråket i mitten av april 1937, varefter den antogs av Finlands riksdag i slutet av samma månad och lagen stadfästes av landets president under sommaren samma år. Antalet finska- och svenska professurer fastställdes vid universitet. De svenskspråkiga professorerna hade blivit färre, men en viss kontinuitet återstod för det svenska vid landets ledande universitet. Detta har av historieforskningen i Finland

beskrivits som universitetsfrågans kompromiss och snabba avgörande lösning.⁴⁸

Hornborg däremot ansåg inte att lösningen var en godtagbar kompromiss. Han beskrev den som en katastrof för finlandssvenskheten och Finlands demokrati, och därmed fortsatte den hornborgska kampanjen. Han utdömde den som förödande för den finlandssvenska nationaliteten och oförenlig med grundlagen. Enligt Hornborg uppfyllde propositionen inte regeringsformens fjortonde paragraf. I denna paragraf ingick stadganden om att den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens behov skulle tillgodoses av staten enligt enahanda grunder. Hornborg konstaterade därför att ”vi stå sålunda inför en situation, att regeringen utarbetat en proposition, som icke överensstämmer med lag”. Enligt Hornborg var detta ett tecken på en ”upplösning av laglighetsbegreppet”. Enligt Hornborg hade den äktfinskt besmittade finska nationalismen nedlåt it sig till att förfalla i ett förtryck av den finlandssvenska nationen. Det enda som den finlandssvenska minoritetsnationen enligt Hornborg kunde och borde göra var att hänvisa till grundlagen, och på detta sätt markera inför omvärlden att ett lagbrott och majoritetsförtryck var på väg att genomföras. Hornborg beskrev propositionen som en ”bastard” som hade tillkommit som en olaglig kompromiss mellan socialdemokraterna och de äktfinskt influerade agrarerna i regeringen.⁴⁹ Enligt Hornborg var antagandet av den enligt honom olagliga universitetslagen ett brott mot den nordiska samhällsandan. Han ansåg att socialdemokraterna i regeringen hade varit delaktiga i detta brott då de enligt honom nedlåt it sig till att ingå det som han ansåg vara ett smutsigt samarbete med äktfinskheden.

Efter att regeringens proposition hade antagits av Finlands riksdag i april 1937 publicerade Hornborg i *Nya Argus* en artikel med rubriken ”Fullbordat faktum”. Hornborg konstaterade att det socialdemokratiska partiet som helhet hade kompromissat bort laglighetsprincipen. Regeringen med socialdemokratisk medverkan hade förespråkade den enligt Hornborg olagliga universitetslagen och det socialdemokratiska partiet hade accepterat den. Partiledare Tanners förklaringar i pressen i Sverige, där han sade grundlagens fjortonde paragraf var otydlig och att han därför inte kunde sätta vikt vid den, förkastade Hornborg som en politikers

48. Henrik Meinander, *Finlands historia 4* (Helsingfors 1999) s. 167.

49. Hornborg (1937a) s. 99–100.

rökriddåer, som var ägnade att maskera partiets riktiga motiv till att ignorera grundlagen. Enligt Hornborg bottnade socialdemokraternas ovilja till att driva universitetsfrågan till sin lösning i samklang med grundlagen i partiets vilja att ingå i en regeringskoalition med Agrarpartiet. Enligt Hornborg hade priset för att få bilda regeringen tillsammans med de äktfinskt influerade agrarerna varit att kasta den högre svenskspråkiga utbildningen åt de äktfinska vargarna.⁵⁰ I Hornborgs ögon hade hela den finländska socialdemokratin nu visat att man inte respekterade den nordiska samhällsandan.

För Hornborg hade visad respekt för den finlandssvenska minoriteten och det som han ansåg vara en lagenlig lösning av universitetsfrågan kunnat utgöra ett bevis på att Finland till sin politiska kultur var en del av Norden. Enligt Hornborg hade man gjort anspråk på att vara en del av en nordisk politisk kultur i samband med införandet av regeringen Kivimäkis nordiska utrikespolitik två år tidigare. Men desillusionerad och besviken konstaterade Hornborg att antagandet av den enligt honom grundlagsbrytande universitetslagen visat att den ”nordiska samhällsandan” i Finland var svag.

Respekt för lag och aktning för minoriteters rätt äro oupplösligt förenade med begreppet nordisk rättsstat. I det nordiska samförståndets gryningstimme hade den finska riksdagsmajoritetens lösning av universitetets språkfråga borde och kunnat vara ett prov på den nordiska samhällsandans verkliga styrka i Finland. Vi ha icke bestått provet.⁵¹

Det som Hornborg ansåg vara ”lagförakt” hade enligt honom präglat såväl ofärdsårens ryska nationalistiska förtryckare som Finlands nuvarande äktfinskt präglade politiska kultur. Istället för att bevisa att Finland var en del av Norden på ett ”samhällsetiskt” plan hade man enligt Hornborg avslöjat en politisk kultur som påminde om den som Ryssland hade visat upp under förryskningen decennierna före Finlands självständighet. Enligt Hornborg skulle de gemensamma realpolitiska utrikespolitiska intressen som Finland hade med det övriga Norden borge för att den nordiska samhörighetstanken skulle till det yttre leva vidare, men på samhällsutvecklingens plan hade man ställt sig utanför det övriga Norden.⁵²

50. Eirik Hornborg, ”Fullbordat faktum”, *Nya Argus* 9 (1937b) s. 113–114.

51. Hornborg (1937b) s. 113–114.

52. Hornborg (1937b) s. 113–114.

Det offentliga och i hela Norden mycket synliga anspråket på nordisk demokrati som den nordiska socialdemokratin hade gjort året 1935 utgjorde den självklara kontexten för den hornborska kritiken mot den finländska socialdemokratin. Det påstådda fördärvandet av det som han ansåg vara den nordiska samhällsandan i Finland framförde Hornborg i opposition mot det socialdemokratiska anspråket på att förverkliga en nordisk demokrati. Hornborg påstod således att det socialdemokratiska anspråket på nordisk demokrati var förljuget. Hans egen uppfattning om den nordiska samhällsandans innehåll, nuvarande tillstånd och betydelse för den parlamentariska demokratin i Norden ansåg han däremot vara synonymt med förverkligandet av en sann nordisk demokrati.

Svenska Dagbladet var av samma åsikt som Hornborg i universitetsfrågan och hans syn på dess betydelse för Finlands position som ett nordiskt land. Tidningen uppmärksammade Hornborgs utlåtande i *Nya Argus* om den nordiska rättsstatens tillstånd i Finland, och hans likställande av rysk politisk kultur från förryskningens dagar med den nuvarande av äktfinskhet präglade politiska kulturen i Finland. Därutöver uppmärksammades också Hornborgs uppfattning om att det fanns cyniska krafter i Finland som var villiga att låta den gemensamma nordiska utrikespolitiken bli en halvsjungen visa. Enligt tidningen skulle det gemensamma nordiska neutralitetsintresset beaktas, men anspråket på en gemensam nordisk demokratisk värderingsdimension riskerade att förbli ouppfyllt.⁵³

Enligt analysen i *Svenska Dagbladet* fanns det en äktfinsk opinion som kallt – men felaktigt – räknade med att opinionen i Sverige och den svenska regeringen skulle ignorera finlandssvenskarnas öde i utbyte mot att man kunde uppnå gemensamma realpolitiska intressen i ett utrikespolitiskt finländskt-svenskt samarbete. Ett uttalande av inrikesminister Kekkonen – som både representerade Agrarpartiet och var medlem i AKS – om att den av Finlands riksdag antagna universitetslagen inte skulle anses vara en slutgiltig lösning på universitetsfrågan, utan ett steg på vägen mot universitetets totala förfinskning, noterades också. Samma artikel uppmärksammade också att man i flera svenska dagstidningar – i motsats till vad som påståtts i en finsk dagstidning – var både medvetna om finlandssvenskarnas existens och intresserade av dess framtid

53. "Finska feltolkningar av rikssvensk opinion", *SvD* 11/5 1937.

i Finland.⁵⁴ Därmed fick Hornborg och den del av den finlandssvenska borgerliga opinionen som ogillade avgörandet i universitetsfrågan stöd av en svensk borgerlig opinion som accepterade Hornborgs syn på universitetsfrågans nordiska betydelse. Den svenska borgerliga opinionen bidrog också till debatten med sitt eget bidrag, vilket var att visa sin beredskap att göra respekten för finlandssvenskarna till ett villkor för deras godkännande av ett nordiskt utrikespolitiskt samarbete.

Svenska Dagbladet var väldigt bekymrad över äkthetsfinns framfart i Finland, men var inte alltigenom pessimistisk i syn på den finska nationalitetens nordisk-demokratiska karaktär. Ett översatt citat från den finska liberala tidningen *Kaleva* där man bekymrade sig över finska studenters äkthetsfinska förfall och beredskap att med "våldsmiddel komma minoritetens rättigheter till livs" presenterades som en representant för, och exempel på, den liberala delen av den finska borgerligheten som bekymrade sig för äkthetsfinska och fascistiska tendenser.⁵⁵ Genom att uppmärksamma exempel på finskt motstånd mot äkthetsfinnskenheten visade *Svenska Dagbladet* att tidningen var på samma konservativa linje som Hornborg i synen på den finska nationalitetens förutsättningar att vara nordisk, då som nu var det den kulturella påverkan från det svenska som var viktigast.

Hornborg hade tidigare visat i *Svenska Dagbladet* att han tog avstånd från den i Sverige allmänt spridda uppfattningen att finnar vore icke-nordiska mongoler, för att istället visa på en historia med starka svensk-finska blodsband.⁵⁶ De för hans samtid moderna och populära rasteoretiska resonemangen som strikt delade upp människor i raser med olika kultur- och statsbärande egenskaper avfärdade således Hornborg, i det som han såg som en finsk-svensk etniskt blandad kontext, som i det närmaste betydelselöst. För Hornborg var det i huvudsak den historisk-kulturella utvecklingen som hade präglat den finska nationens karaktär, i vilket det svenska kulturella inslaget från väst hade bekämpat influenser från öst. Men kampen om den finska nationens politisk-kulturella själ ansåg han inte vara slutgiltigt avgjord. Eventuella rasbiologiska egenskaper ansågs vara mindre viktiga. Denna syn på det finska var i linje med samtida nordism. Att den biologiska nationalismen fick ställa sig

54. "Finska feltolkningar av rikssvensk opinion", *SvD* 11/5 1937.

55. "Finska feltolkningar av rikssvensk opinion", *SvD* 11/5 1937.

56. "Hur Finland blev till", *SvD* 20/12 1929.

i bakgrunden – i motsats till många av de övriga europeiska pannationalismerna där var den ställde sig i förgrunden – och ett fasthållande i äldre kulturbunden nationalism, så kallad "Völker ideology", har av den senaste forskningen beskrivits som typiskt för nordismen under mellankrigstiden.⁵⁷

Finlandssvenskars uttalanden i svensk press om universitetsfrågan i Finland har av historieskrivningen i Finland i huvudsak beskrivits som finlandssvenskarnas spridande av information om språkstriden i Sverige.⁵⁸ Men i ljuset av aktivt svenskt deltagande i en debatt som fördes utgående från de hornborgska premisserna bör denna aktivitet inte bara ses uteslutande som en ensidig nyhetspridning över en statsgräns. Den kan också ses som en del av en transnationell finländsk-svenskt genomförd debatt om en gemensam nordisk politisk fråga inom ramen för ett nordiskt offentlighetsrum. De nuvarande och framtida möjligheterna att upprätthålla det som man ansåg vara ett gemensamt nordiskt liberaldemokratiskt samfund var av intresse för den svenska borgerligheten.

I september 1937 noterade Hornborg att pressen i Sverige var allt mera intresserad av att rapportera om språkstriden i Finland. Detta ledde till att Hornborg återkom i *Nya Argus* till ett förtydligande av sin syn på universitetslagen och dess betydelse för Finland. Hornborg trodde inte på möjligheten till att under rådande förhållande nå samförstånd i universitetsfrågan och kritiserade de tidningar som fortfarande trodde att detta vore möjligt. Hornborg menade att "tendensen är tyvärr klar". Den i hans tycke förkastliga och icke-nordiska universitetslagen, och processen för hur den hade uppkommit och antagits, hade visat att avsikten var att "strypa" den högre svenska utbildningen i Finland. Därmed hade man enligt Hornborg "krossat" möjligheterna till en samförståndslösning i språkfrågan.⁵⁹

Inför sina läsare i *Nya Argus* kom Hornborg till slutsatsen att den finländska demokratin inte hade klarat det mognadsprov som språkstriden hade ställt den inför. Finland hade i trippel bemärkelse felat att leva upp till den standard som krävdes av en demokrati som gjorde anspråk på att vara nordisk; I en demokrati var det principiellt fel att begå övergrepp

57. Peter Stadius, "Nordism as a remake of the Nordic-Scandinavian pan-nationalism", i Ruth Hemstad & Peter Stadius (red), *Nordic experiences in pan-nationalisms: A reappraisal and comparison, 1840–1940* (New York 2023) s. 192–193.

58. Meinander (1999) s. 165.

59. Eirik Hornborg, "Nordiskt samförstånd", *Nya Argus* 16 (1937c) s. 213–214.

på en minoritet. Den för Finlands demokratiska utveckling avgörande kulturella kontakten till det övriga Norden försvagades på ett katastrofalt sätt då man förnekade den finlandssvenska nationen rätt till en tillräcklig högre utbildning. Och den finska nationaliteten hade i och med förtyckandet av den mindre finlandssvenska nationen inte visat den takt och hänsyn som utmärkte en civiliserad majoritet. Enligt Hornborg var under rådande förhållanden det officiella Finlands tal om Finland som ett nordiskt land på kulturens och känslans område ”en löjlig komedi”.⁶⁰

Hornborg framförde åsikten att Finlands nordiska utrikespolitik präglades av ett farligt hyckleri och en kortsiktig dumhet:

Medan landets officiella representanter tala vackra ord om nordiskt samförstånd och kulturell gemenskap, trampa man här hemma grundlag under fötterna för att slita av det historiskt givna bandet mellan Finland och Skandinavien.⁶¹

Hornborg menade att hyckleriet och det som han uppfattade vara den nordiska andans sammanbrott var järtecken som tydde på att Finland hade en mörk framtid utanför det nordiska. Och även om de som styrde Finlands utrikespolitik var ärliga i sitt uppsåt med att samarbeta med det övriga Norden så skulle den kulturella vändningen mot äktfinskheten på långt sikt leda landet i en icke önskvärd riktning. I stället för en fortsatt utveckling som en stat med en nordisk samhällsanda, som var en del av ett nordiskt samfund, riskerade Finland enligt Hornborg att röra sig i riktning mot att bli en nazistisk vasallstat åt Tyskland. Detta ansåg Hornborg ha potentiellt ödesdigra följder för hela Norden.

Men på det kulturella området pågår en strömkantring i riktning från Skandinavien och mot Tyskland. Det är den enda möjliga konsekvensen av den finska nationalismens isoleringssträvanden. Medan man kunde ha stått som en jämlike i skandinaviska kulturfränders krets, får man nöja sig med en klapp på axeln av det väldiga Tyskland, som kanske i tysthet hoppas på militärt flankstöd och ekonomiska exploateringsmöjligheter i det höga Norden.⁶²

60. Hornborg (1937c) s. 213–214.

61. Hornborg (1937c) s. 213–214.

62. Hornborg (1937c) s. 213–214.

Hornborg förmedlade en nattsvart lägesbild av den nordiska demokratis framtid. Han gjorde bedömningen att när den nordiska samhällsandan faller i det land som historiskt sett hade utgjort ett nordiskt gränsland och Nordens sköld mot det icke-nordiska så då fylls tomrummet av en totalitär ideologi. Detta kunde enligt Hornborg på långt sikt ha ödesdigra följder för hela Nordens framtida förutsättningar att motstå icke-nordiska våldsbenägna diktaturer.

Det socialdemokratiska försvaret mot den hornborgska kritiken

Den nordiskt välkända Hornborgs framförande av upprepade svartmålningar av den nordiska demokratins förverkligande i Finland tvingade fram ett socialdemokratiskt försvar. I den finska socialdemokratiska tidningen *Suomen Sosiaalidemokraatti* beklagade man i en ledande artikel den hätska dagspresspolemiken i språkfrågan som hade uppstått mellan Finland och Sverige. I en utförlig ledarartikel breddade tidningen perspektivet utöver språkstriden vid Helsingfors universitet och man fördömde det som den ansåg vara uppenbara missförstånd och medveten hets från båda sidor. Tidpunkten och platsen för den värsta äktfinskheten ansåg ledarskribenten ligga i det förflutna, vilket var när den hade gjort anspråk på att den finskspråkiga minoriteten i Sverige var förtryckt.⁶³ Det uttryck för expansiv äktfinskhets som tidningen syftade på har av den historiska forskningen har kallats för den norrbottniska språkstriden. Den fördes åren efter Finlands självständighet mellan äktfinnar och svensk höger. Äktfinnarna hade gjort anspråk på att införliva de i sitt tycke förtryckta finskspråkiga fränderna i Norrbotten i ett framtida storfinskt rike. Den svenska högern i sin tur hade inte velat tillåta undervisning i skolorna på de finskspråkiga norrbottningarnas modersmål, eftersom de var rädda för att de finskspråkiga i Norrbotten inte var lojala med Sverige.⁶⁴

Ledarskribenten lyfte fram exempel på det som ansågs vara gamla och förlegade fördomar som hade varit en del av denna konflikt. Varefter man gjorde läsaren uppmärksam på att regeringarna från Finland och Sverige hade genom ett gemensamt ministerbesök i Tornedalen nyligen granskat möjligheterna till finskspråkig undervisning. Enligt

63. "Pelkkä elekö?" [Endast en tom gest?], *Suomen Sosialidemokraatti* 12/10 1937.

64. Sigurd Klockare, *Finska språket i Tornedalen: Norrbottniska språkstriden 1888–1958* (1982).

ledarskribenten hade besöket avslöjat att undervisningen i Norrbotten var genomgående fullgod och rättvis. Inget förtryck av de finskspråkiga ansågs äga rum och de finsk-svenska relationerna i Tornedalen beskrevs av ledarskribenten som utmärkta. Enligt tidningen hade de därigenom gjutit olja på vågorna i en konflikt som var på väg mot sin lösning. Ledarskribenten ansåg därmed att språkhetsen mellan Finland och Sverige var i det närmaste överspelad. Ledaren ansåg också att en stor majoritet av befolkningen i Finland var för ett politiskt och kulturellt närmande till Skandinavien, i synnerhet till Sverige, och att tiden nu var inne för ett närmare kulturpolitiskt samarbete.⁶⁵

I en besviken kommentar till hur ministerbesöket i Tornedalen hade tolkats i borgerlig press i Sverige och Finland avfärdades all kritik. Det konservativa rikssvenska *Svenska Dagbladets* kritik av besöket likställdes med det som ansågs vara en oresonlig hets på en nivå som man ansåg brukade komma från det äktfinska och fascistiska *Ajan Suunta* (Tidens riktning), som man ansåg befinna sig i motsatt läger. Också bland de svenskspråkiga borgarna i Finland ansåg tidningen att det förekom vantolkningar och missbedömningar av läget. Hornborg uppmärksammades av ledarskribenten som en av Finlands svenskspråkigas befolknings mest uppburna män. Men enligt ledarskribenten hade han missbedömt läget totalt. Ledarskribenten hänvisade till Hornborgs artikel i *Nya Argus* som förutspådde att Finlands kulturella interaktion med Skandinavien i framtiden kommer att reduceras till ett minimum, och att landet istället var på glid mot det nazistiska Tyskland. Detta påstående ansåg ledarskribenten vara en felaktig och skadlig svartmålning av läget i Finland inför en skandinavisk publik. Enligt samma skribent var den fascistisk-nationalistiska närvaron i Finland mycket mindre än den som Hornborg i sitt skrivande gav sken av.⁶⁶

Genom att bredda perspektivet till att inbegripa de finskspråkiga i Sverige i frågan om förhållandet mellan svenskt och finskt i Finland polemiserade den finska socialdemokratiska tidningen runt och förbi Hornborg och hans uppfattning om finlandssvenskarnas utsatthet och nordiska betydelse. De språkliga förhållandena för de finskspråkiga i Sverige ansågs istället ha blivit bättre, främst tack vare de svenska och finländska socialdemokratiska regeringsmakterna. Ledarskribenten för-

65. "Pelkkä elekö?", *Suomen Sosialidemokraatti* 12/10 1937.

66. "Pelkkä elekö?", *Suomen Sosialidemokraatti* 12/10 1937.

sökte med sitt bredare perspektiv, och genom att lyfta fram konkreta exempel som bevis på framgång, visa på en allmän tendens till allt bättre finsk-svenska språkförhållanden under socialdemokratisk ledning. Därmed framstod det som om samarbetet mellan de socialdemokratiskt präglade regeringarna var ypperligt med tanke på att skapa goda förhållanden mellan olika språkgrupper i Norden. Det norrbottniska exemplet visade också att de minoritetshänsyn som hörde till förverkligandet av en liberal demokrati var något som socialdemokratin nog var medveten om och förverkligade på ett bra sätt. Med hjälp av denna lägesbild förmedlades uppfattningen om att anspråket på ett förverkligande av nordisk demokrati som socialdemokratin hade tagit till sig året 1935 fortsättningsvis var sunt och relevant.

Också den finlandssvenska socialdemokratiska tidningen *Arbetarbladet* protesterade mot Hornborgs påstående att Finland var på väg mot nazism. Tidningen kallade detta för en "uppenbar svartmålning" av läget, och hänvisade till kritik som Hornborg hade fått i den finska socialdemokratiska tidningen. *Arbetarbladet* medgav dock att Hornborg hade rätt i att varje framgång för äktfinskheten fjärmade Finland från Skandinavien. Enligt tidningen gällde det att "hålla både äktfinskheten och fascismen stängden. Och det skall lyckas".⁶⁷ Enligt denna tolkning av läget förlitade man sig fortsättningsvis på finlandssvenskt socialdemokratiskt håll på att den socialistiska synen på nationalitetsfrågan och att den socialdemokratiska regeringsmakten skulle se till att såväl finlandssvenskheten som den nordiska demokratins framtid tryggades.

Svenska Dagbladet däremot accepterade Hornborgs alltigenom mörka uppfattning om den nuvarande finländska regeringens icke-nordiska karaktär. I ett referat av polemiken mellan den finska socialdemokratiska tidningen och Hornborg gjorde *Svenska Dagbladet* de hornborgska argumenten till en del av den egna opinionsbildningen mot det som man ansåg vara äktfinsk påverkan på Finland. Likt den finländska socialdemokratin sade man sig vara övertygad om att en majoritet av Finlands befolkning ville vända sig mot Skandinavien. Men på samma gång uttryckte tidningen åsikten att ett Finland som förtryckte det svenska inte kunde förvänta sig att finna politisk och kulturell gemenskap och samförstånd med det övriga Norden.⁶⁸ Det Skandinavien som tidningen

67. "Pressdebatten", *Arbetarbladet* 13/10 1937.

68. "Som en löjlig komedi", *SvD* 14/10 1937.

avsåg var självfallet det som ansågs präglas av den hornborgska konservativa synen på nordisk demokrati.

Sammanfattande diskussion

Denna artikel visar att en transnationell polemisk debatt fördes om innehållet i begreppet nordisk demokrati i Finland och Sverige i mitten av 1930-talet. Som ett resultat av Hornborgs upplysningskampanj synliggjordes i finländsk och svensk tidningspress konturerna av två olika nordiska demokratibegrepp; det konservativa hornborgska och det socialdemokratiska. En större empirisk undersökning av norsk och dansk tidningspress, utgående från samma metodologiska infallsvinkel, kunde påvisa om den hornborgska synen på nordisk demokrati gav upphov till debatt också i Norge och Danmark.

Tidigare forskning som i sitt perspektiv har präglats av en bundenhet till det nationella har i ringa grad beaktat den på Hornborgs initiativ uppkomna debatten som gick över både nations- och språkgränser. Enligt tidigare forskning presenterades idén om en särskild form av nordisk demokrati under 1930-talet huvudsakligen av den politiska vänstern.⁶⁹ Denna artikel visar dock på att den finlandssvenska konservatismen med sin transnationella ansats hade ett större anspråk på idén om nordisk demokrati än vad tidigare forskning har uppmärksammat.

Genom att tillämpa en ny metodologi bidrar denna uppsats till forskningen om politiska begrepp med nordisk betydelse. Den nordiskt transnationella infallsvinkeln och det empiriskt underbyggda teoretiska antagandet om förekomsten av en nordisk offentlighet – i form av ett nordiskt rum i vilket nordiska politiska frågor kan presenteras och diskuteras – erbjuder en ny möjlighet för idé- och begreppshistoria i Norden. Ett historiskt perspektiv på nordiska politiska begrepp inbjuder till att man inkluderar flera olika nationaliteter och ett transnationellt perspektiv som beaktar det nordiska offentlighetsrummet. Om man inte beaktar detta riskerar forskningen om dessa begrepp paradoxalt nog att bli metodologiskt nationalistisk. Eventuell framtida forskning som utnyttjar ett transnationellt grepp kunde möjligtvis utvidga forskningen om hur de politiska begreppen med nordisk betydelse har formats och diskuterats i ett längre historiskt perspektiv.

69. Stadius (2023) s. 190.

Public life and Nordic political polemics

Eirik Hornborg's vision of democracy, 1934–1937

The historical study of key political concepts in Sweden and Finland is rooted in different national traditions. The nationhood of the political actors has determined which debates have been subject to historical research. This article complements these national traditions by examining a political debate conducted in a transnational Nordic public sphere, using the example of a newspaper debate in the mid-1930s initiated by the Finland-Swede Eirik Hornborg, a leading public figure in Finland and pan-Nordic enthusiast. The case study shows the fruitfulness of a transnational perspective on the history of key political Nordic concepts in the Nordic countries, pointing to the transnational content and meaning that has been overlooked by earlier historical research that has primarily been conducted within national traditions.

Keywords: Nordic, public sphere, transnational, political concepts, Eirik Hornborg, mid-1930s